

Robert B. Pynsent

## POKUS O ŇADRA

Od Ňadrománie k Ňadrofobii se zmínkou o feministickém Ňadromilství

Ňadra mají v české literatuře bujnou tradici. V staročeském Mastičkáři Rubín rád drží tisty nejen za chlupatou pizdu, ale i za rožcě. A v Kronice Trojánské se Paris obdivuje Heleniným „prsóm převýborné skvostnosti, na nichžto dva cecky jablečné okružlosti biešta vyzdvižena“.<sup>1</sup> Řekne-li se „ňadra“ v literárním kontextu devatenáctého století, vybaví se nám Vrchlický. A v tomto příspěvku bych chtěl načrtnout vývoj prsopisu od Vrchlického a jeho současníků a žáků až do konečné fáze dekadentní poetiky, jak jí užívá Marten. Moje prostá hypotéza zní takto: paralelně s rostoucím politickým a společenským zájmem o takzvanou ženskou otázku a s rozvojem pojmu „Nová žena“ se parnasistní Ňadrománie (tj. mastománie) vyvíjí v dekadentní Ňadrofobii. Mateřskost Ňader se promění v mrtvolnost a dokonce v mstivou vražednost. Jinými slovy, kulturní polarita konce století, která se zřejmě rozvíjela z rychle rostoucího pohodlí středních stavů a z touhy intelektuálů či umělců „odpohodlnit“ buržoazii, se dá znázornit *in nuce* literárním prsopisem.

Tím, že jsem zvolil právě Ňadra, nechci nijak popírat, že si Vrchlický ne-libuje v ženských bocích, občas dokonce i v genitáliích. Ke konci tvůrčího života například prohlásí v saphické ódě: „Hltat chtěl bych amforu nachýlenou / tvojích boků“.<sup>2</sup> Ale byl především ctitelem Ňader. Snad částečně proto, že vyhovují parnasistní malebnosti, ale hlavně proto, že dávají vícero emblematických možností. V každém případě vyjadřují prsomalby Vrchlického odpor k askezi. Šedesátiletý poustevník Hilarion si ve stejnojmenné poémě (1882) najednou uvědomuje, že askeze je vázou, z níž voní hrobový květ. Obdobně poznáme básníkovo senzualistické krédo v druhém zpěvu poémy Twardowski (1885):

Brzy ale, brzy poznáš,  
všecku pravdu blud že stíhá,

<sup>1</sup> Emma Urbánková (ed.), *Kronika Trojánská. Guidonis de Columna Historiae destructionis Trojae versio bohémica*, Praha 1968, s. 99.

<sup>2</sup> Jaroslav Vrchlický, *Óda prchající lásky*, in: *Staré fresky a jiné básně [1908]*, in: *Žeň času. Básnické dílo Jaroslava Vrchlického*, sv. 20, Praha 1963, s. 254.

a že děvče růžolíčí  
nejlepší je ve světě kniha.<sup>3</sup>

Ňadra tvoří u Vrchlického samé jádro ženskosti, tj. mateřskosti a erotičnosti, i znamení spojení každé ženy s Pramatkou. V apokalyptickém vidění Horror vacui píše: „On viděl zemi, druhou matku svou, / jak žití proud jí v prsu kamení“,<sup>4</sup> což zní jako klišé, ale vlastně nám naznačuje základ básnickova pojetí ženy. Dokonce i Eva vyhnankyně se chová k Adamovi spíše jako něžná matka než jako neposlušná lovkyně ovoce: „Ó věčná hymno [lidstva]! Tvoji první sloku / lkal Adam, vyhnán od zápraží ráje/ do ňader Evy hořkou slzou v oku“.<sup>5</sup>

Zlá žena je ta, která popírá mateřskou podstatu, jako Dalila v Trilogii o Samsonovi (1901), která takto slavnostně oslovuje své vlasy a ruce: „Sem, vy mé černé lesklé zmije, oviňte jej [Samsona] v objetí mém, šlehejte údy jeho plameny, [...] všecken jed svůj vstříkejte póry těla jeho a zpijte jej k znavení! A vy, mé paže, obemkněte jej svory démantovými, aby víc žádný prorok neodlákal jej z podušek ňader mých, kde usnout musí jak dítě zkolébané rytmem prsů matčiných!“<sup>6</sup> Tím však Dalila samozřejmě též zpronevřuje posvátný úkol ňader v erotičnu, úkol „nesmrtelných ňader Venuše“, jak to shrnuje Vrchlický jinde.<sup>7</sup> Růže, které kryjí tělo Venušino v Hilarionovi, symbolizují i tuto posvátnost (růže jako Panna Marie) i pohlavní vášeň:

[...] Zde spala v růžích;  
ty se všech stran jí ňadra, boky, ruce  
jak v pouta jímaly, a přece se zdálo,  
že tyto růže žijí a že vědí,  
co vděku pod jejich se skrývá květem,  
neb zachvěly se časem v těžké vůni,  
a úběl těla kmitl jimi chvíli,  
jak v růže zbloudil stříbrný by paprsk.<sup>8</sup>

Slovanská Venuše, Lada, jak ji spatříme v kdysi nejčtenějším Vrchlického díle, v Legendě o sv. Prokopu, má rysy sice erotické, ale přitom zdů-

<sup>3</sup> J. Vrchlický, Twardowski, 4. vyd., Praha b. d., s. 27.

<sup>4</sup> J. Vrchlický, Symfonie, Praha 1878, s. 19.

<sup>5</sup> J. Vrchlický, „Hlas v poušti“, tamtéž, s. 10.

<sup>6</sup> J. Vrchlický, Trilogie o Samsonovi. Dramatická báseň o třech částech. Dramatické dílo Jaroslava Vrchlického, sv. XXVI, Praha 1901, s. 108.

<sup>7</sup> J. Vrchlický, „Miluji“, in: Hudba v duši, Praha 1886, s. 76.

<sup>8</sup> J. Vrchlický, Hilarion. Nové souborné vydání básnických spisů, sv. XIV, 3. vyd., Praha 1920, s. 167.

razňuje mateřskost širokých boků vedle ňader, která svatého tak silně pokoušejí. Následující citát je důležitý pro téma této konference tím, že ho Ústřední spolek českých profesorů zcenzuroval pro školní vydání v České knihovně zábavy a poučení:

Ňadra měla obnažena,  
plný bok jen zadržoval  
průhledný šat, že se nesvez  
k jejím nohám jako oblak,  
před sluncem jenž rozplývá se.

[...]

divoce se zachvěl Prokop  
pod těch ňader žhavým sněhem,  
sebral sílu nadpozemskou,  
na loži se rázem vzpřímil,  
křížem čelo požehnával.<sup>9</sup>

Snad nejčastěji se vyskytují ňadra ve spojení s vlnou či vlněním, a toto spojení má tři stránky. První, nejzřejmější je vizuální, profil ňader připomíná vlnu na vodě. Druhá stránka je vizuálně-taktilní, představuje chvění vzrušenosti anebo nadšení. Třetí je mytologická a souvisí snad i s Afroditou Anadyomené – totiž vlna reprezentuje ženský princip, tvůrčí sílu vody, tedy úrodnost, neboli Přírodu samu. V básni Snad najdeme obraz hromadné sebevraždy vedené veleknězem, který má dojem, že jeho pohlavní život skončil. Tu srovnává Vrchlický protiživotní poměr členů kultu s postojem mladocha, který věří v poezii a jehož touha po životě a po lásce zvíťazí. V tomto srovnání vidíme jasně Vrchlického základní pojetí ňader, v němž se vizuálně asociuje vlnění pohlavního styku s porodními křečemi a s vodním proudem života. Po větě „muž vráží ženě lesklý ocel v ňadra, / zkad jeho dětem tekla žití vlna“ přijdou slova, která vyjadřují, i když poněkud banálně, představu senzualistické nesmyslovosti mladého poety, s nímž chce Vrchlický souhlasit:

On mladý byl, on věřil ještě v lásku,  
on čekal od ní víc než zavrať smyslů,  
on u té sfingy, kterou zveme život,  
jen vidět ňader svůdnou, hebkou vlnu.<sup>10</sup>

<sup>9</sup> J. Vrchlický, *Legenda o sv. Prokopu*, in: *Mythy I* [1879, tj. 1878], tady cituji vydání *Mythy. Básnické dílo Jaroslava Vrchlického*, sv. 20, Praha 1949, s. 71–72. Ve školním vydání jsou slova „Ňadra“ až po „rozplývá se“ a „pod těch ňader žhavým sněhem“ vynechána: *Legenda o svatém Prokopu. Báseň*, 6. vyd., Praha b. d. [po r. 1897], s. 34–35.

<sup>10</sup> J. Vrchlický, *Symfonie*, s. 61.

I tato hebkost snad naznačuje jednak biologickou funkci prsů, jednak mateřskou něhu, kterou Vrchlický očekává od milenky. Že žlázovost ňader lze jen zřídka oddělit od pohlavní přitažlivosti, se dokazuje verši ze sbírky vydané o několik let později:

Na tvá ňadra bující a plná  
rondeau patří, pružná jejich vlna  
jako refrén dechem vždy se vrací,  
oko za nimi se touhou ztrácí.<sup>11</sup>

Ještě o dvacet let později ukazuje Vrchlický stejný poměr v malbě řeckých dívek koupajících se v moři – a tu je obzvlášť jasné, že jeho imaginace spojuje vlnu prsů s vodou jako ženským principem:

Na kameni čnícím z vod jak oltář malý,  
o nějž rozráží se vlnek čilý shon,  
Myrto celá nahá stojíc kšticí halí  
bujnou ňader vlnu, pružných boků sklon.<sup>12</sup>

Ve stejné básni se dále srovnávají ňadra s lotosy, čímž se ženský princip asociuje s mystickým poznáním, nikoli pouze s ideální bělostí. Chtě nechtě, Vrchlického ňaderní obrazivo není nikdy daleko ani od středověké erotické mystiky ani od francouzské pamystiky devatenáctého století, která uvažuje o spasení ženou: Chloris „celá ponoří se, pak se mihne pasem, / lotosem prs její bleskne čarupln!“<sup>13</sup> Tento obraz nám připomíná Julia Zeyera, básníka s větším sklonem k mystice, obzvlášť obraz Nicoletty ve Zvěsti lásky z Provence (1887); u Zeyera se ovšem jedná otevřeněji o tento ideál fin de siècle, *femme enfant*:

a mlčela, však povzdech pozdvihl  
jí ňadra mladistvá, jež pod rouchem  
se dmula jak dva plné lotosy  
před samým rozpučením... Mlčela<sup>14</sup>

(Mimochodem, Zeyer nebyl ňadromanem, touhu vyjadřoval hlavně popisy ženských vlasů.) Vrchlický také podává obraz *femme enfant*, ale ňadra

<sup>11</sup> J. Vrchlický, Poetika lásky, in: Dni a noci [1889], in: Co život dal. Básnické dílo Jaroslava Vrchlického, sv. 15, Praha 1957, s. 472.

<sup>12</sup> J. Vrchlický, Lázeň, in: Staré fresky a jiné básně, s. 240.

<sup>13</sup> Tamtéž.

<sup>14</sup> Julius Zeyer, Z letopisů lásky II [1889]. Spisy Julia Zeyera, sv. XV, 4. vyd., Praha 1914, s. 126.

se tu vlní, Zeyerův dynamismus chybí: „kmit korálů [...] / jichž leskem tlumí mladá grisetka / svých útlých ňader bouřné vlnění.“<sup>15</sup>

Už v juveniliích si Vrchlický začíná představovat prsa ve spojení s květinami. Většinou tu asi jde o pouhou dekorativnost, ale květy mohou emblematizovat Přírodu, ztělesnit absolutní krásu a plenérový rámec krásy, a tím neopomím ani základní antickou genitální symboliku růže. Prostá věta z básně *Moje píseň písni*, „duše lilí dlí na tvých ňadrech“,<sup>16</sup> obsahuje nejen klišé bělostnosti, ale díky biblické narážkovosti celé básně také mariánský obraz i „čistotu a ideálnost“, téměř „nehmotnost“, tzv. *femme fragile*.<sup>17</sup> V dřívější variantě Šalamounovy *Písne písni* (1874) dekorativnost přece jen převládá: „a jen tvá ňadra bílá kmitala tvým vlasem / jak černými jezera víry / dva květy leknínu“.<sup>18</sup> O třicet let později se básník poněkud znejapnil v gazelu z *Kvítí Perdity*, když vyjadřuje „Choutku okamžiku, nahé tvé zřít prsy, / v kameliích, jejichž maliny dvě svítí.“<sup>19</sup> Motýli jsou u Vrchlického téměř tak častým motivem jako ňadra sama, takže nás neudiví, když se oba motivy květnatě spojí bradavkami, např. v *Serenádách melancholických*: „chvěl se motýlem ti ňader nad poupaty.“<sup>20</sup>

Ňadra se dále spojují s chvěním jiných přírodních jevů pozemských i mimozemských. Poněkud exoticky se chovají jako citrony v lehké, skoro parodické básni o škádlivých huriskách:

Jak se jejich ňadra chvějí  
od šíje až k poupatům!  
Tam se v tvrdé pýše skvějí,  
bez citu tím kouzelněji,  
citrony, skrz listí tlum,  
tu jen kypí a se smějí  
našim tužbám, našim snům.<sup>21</sup>

A v mytopoetické *Písni o Vinetě* (1906) prsopis kombinuje romantické, věrné, plaché hrdličky s přírodním senzualismem Vrchlickému vlastním: jedná se tu o krásnou skandinávsko-slovanskou Svanu:

<sup>15</sup> J. Vrchlický, *Symfonie*, s. 23.

<sup>16</sup> J. Vrchlický, *Hudba v duši*, s. 15.

<sup>17</sup> Srov. Ariane Thomalla, *Die „femme fragile“*. Ein literarischer Frauentypus der Jahrhundertwende, Düsseldorf 1972, zvl. s. 46–48.

<sup>18</sup> J. Vrchlický, *Žeň času*, s. 165.

<sup>19</sup> J. Vrchlický, *Kvítí Perdity* [posmrt. 1930], in: *Okna v bouři*. Básnické dílo Jaroslava Vrchlického, sv. 3, s. 530.

<sup>20</sup> J. Vrchlický, *Hudba v duši*, s. 39.

<sup>21</sup> J. Vrchlický, *Potulky královny Mab* [1893], in: *Okna v bouři*, s. 232.

Mlčí, čeká, jen ta ňadra  
dmou se v zdobné řízy plátně  
v pohnutí, dvě mořské vlny  
zvedají se v taktu chvatně.

Zvedají se, sotva klesnou,  
v ráz je nový oddech vznáší,  
jako hrdličky jsou bílé,  
které dravec z hnízda plaší.<sup>22</sup>

Bělostnost u Vrchlického představují většinou nebeská tělesa, je však prostoupena určitou nuancí pramateře všehomíra, takže Semiramidina prsa svítí jako hvězdy v Twardowském a v básni Večer dokonce „vášeň žárná, jak v úplňku měsíc / ti zakrývají oči spité láskou / v klín nahý všecky nasypala hvězdy!“<sup>23</sup> Měsíc je samozřejmě asociován s Dianou a Hekatou, takže jeho světlo představuje pohlavní přitažlivost i rodivost i vládu nad nebem a peklem, tedy jakousi vesmírnost ženy. Vrchlického měsíc v následujícím gazelu sice nemá nic společného s dekadentní chorou lunou, ale povšimněme si tu implicitního spojení s vlnami i s květinami:

Když jsem s ramen labutích  
košilku ti bílou stáh, krásná,  
když jsem nad rtů purpurem  
zpitý motýl těkal v snách, krásná,  
když mi kynul měsícem  
plný sladký prs tvůj nah, krásná,  
vždy jsi moře radosti,  
na slunci jsi jako v tmách krásná!<sup>24</sup>

V poloironické básni o rozdílu mezi uměním a vědou Rada několika básníkům Vrchlický zcela bez ironie naznačuje svou víru, že žena představuje lidskou podobu vesmírné energie zhmotněné právě v ňadrech:

Je pravda hořké jádro,  
ji stěží člověk snese,  
jeť sladší dívčí ňadro,  
když toužně k slunci dme se.<sup>25</sup>

<sup>22</sup> J. Vrchlický, *Píseň o Vinetě* [1904], 2. vyd., Praha b. d., s. 35–36.

<sup>23</sup> J. Vrchlický, *Hudba v duši*, s. 24.

<sup>24</sup> J. Vrchlický, *Kvítí Perdity*, s. 539. Penthesilea má „ňadro jako luna“ ve sbírce *Nové zlomky epepeje* [1894]. *Básnické dílo J. Vrchlického*, sv. 7, Praha 1950, s. 208.

Básník ukazuje, že je schopen parodovat vlastní ňadrománii, a to v rámci parodie na české dekadenty, např.:

Do květů tuberos,  
tvých ňader, chumáč pěn  
jsem pohroužil svůj sen,  
jsem pohroužil svůj nos.<sup>26</sup>

anebo:

Já šílil rozkoší a tys mi chladně řekla:  
„Jen krajky nerozcuchejte mi na ňadrech!“  
Máš pravdu. Měsíc byl tak divně zelený  
a žáby kuňkaly tak dojemně.<sup>27</sup>

U vrstevníků Vrchlického se ňadrománie projevuje jen v mnohem menší míře, ale všechny základní rysy tohoto stavu se u nich vyskytují. I u Bohdana Jelínka, který sotva mohl být pod vlivem Vrchlického a mentálně patřil stejně spíš mezi májovce než mezi lumírovce, najdeme např. staré pojetí země matky, sice modernizované, nikoli však způsobem à la Vrchlický. V básni *Noc v stepi* píše: „Jak upír na prs ženy-země / tak padla noc“<sup>28</sup>. U Kaminského najdeme často vlašnou banalizaci Vrchlického. Postačí jeden příklad – jde o opojnost prsou:

Za nocí hvězdných [...],  
kde vůně vlasů, bílé ňadro mámí,  
kde každý dech je rozkoš, vůně, ples,  
kde polibek, stisk ruky sladce známý  
tě z ňader dívčích vznáší do nebes.<sup>29</sup>

V jedné ze svých starozákonních legend Mužík dokonce předjímá Vrchlického popis Svany a dnešního čtenáře spíš zajímá, zda oba básníci jen omylem přirovnali ňadra k tvorbu obětnímu. Mužík má poněkud odvážnou představu: „jemná ňadra jak dvě beránků / jichž vlna posud ostřím netknuta / se z temné řízy plaše bělela“.<sup>30</sup> U Karla Kučery nám slovosled

<sup>25</sup> J. Vrchlický, *Dni a noci*, s. 530.

<sup>26</sup> J. Vrchlický, *Proti proudu*, posmrtně ve svazku *Žeň času*, s. 289.

<sup>27</sup> Tamtéž, s. 292.

<sup>28</sup> Karel Cvejn (ed.), *Dílo Bohdana Jelínka*, Praha 1949, s. 52.

<sup>29</sup> Bohdan Kaminský, „Za nocí hvězdných“, in: *Protesty*, Praha 1892, s. 120.

<sup>30</sup> August Eugen Mužík, „Lístek zapuzení“, in: *Ballady a legendy*, Praha 1884, s. 105.

i obrazivo silně připomínají Vrchlického a v senzualistické malbě Ildigo se objevují jak poupata, tak i vlnění:

poupě ňader ku rozkoši budí [...]

Vlasů proud se šíjí na bělostnou  
v opojivém tulí znavení,  
hned ji halí, hned se v nadou skvostnou  
pyšní v jemném ňader zvlnění. –<sup>31</sup>

Jaromír Borecký je téměř tak veliký ňadroman jako Vrchlický a v jedné básni dokonce najdeme přirovnání ňader k měsícům; chybí tu však jakékoli transcendentno a zůstává banalita (a nechtěný humor):

Z tmy napuštěných nardou vlasů  
ti prsu vyplul půlměsíc,  
znik v jasu sponě chrysoprasu,  
spit jeho plnem, zírám v žasu,  
jak okrouhlí se víc a víc...<sup>32</sup>

Lunnými vlnami ňader se nechal okouzlit i Auředníček. Plným parnasismem píše v úvodní básni Veršů: „Nech rtů mých růže kvést' v tvých ňader sněhu; / na vlnách jich pro sny mé není břehu...“<sup>33</sup> A v závěrečné básni Poslední přání jsou z těchto ňader dva bílé měsíce. Auředníčkova sbírka však obsahuje náznak přelomu mezi ňadrománií a ňadrofobií; v básni Nad mrtvolou dívky, jež se zastřelila, najdeme totiž následující řádky:

Na skvostný prs jsem ruku dal jí v chvění.  
Jak ruku vbořil v mrazivé bych bláto!...<sup>34</sup>

Ale dříve než přistoupíme k smrtosti ňader, je nutné se krátce zmínit o feministickém poměru k prsu, protože jako ostatní intelektuálové i feministické spisovatelky bojovaly proti statu quo, třebaže z jiného zorného úhlu. Možná, že je to samozřejmé, ale přece jenom bych chtěl potvrdit, že feministky byly spíše na straně Vrchlického, i když se tu sotva dá mluvit o vlivu. Vezmu jen dva příklady, a to ze dvou ideologicky snad nejdůleži-

<sup>31</sup> Karel Kučera, *Básně*, Praha 1883, s. 21–22.

<sup>32</sup> Jaromír Borecký, „Cachucha“, in: *Básníkův kancionál. Láska*, Praha 1905, s. 51.

<sup>33</sup> Otakar Auředníček, *Verše*, Praha 1889, s. 1.

<sup>34</sup> *Tamtéž*, s. 13.



tějších českých feministických románů z přelomu století. V Medřické spojuje Viková Kunětická ňadra primárně s mateřstvím, totiž s právem každé ženy stát se matkou s kýmkoli chce. Všimněme si autorčina/vypravěččina nahrazení slova „prsu“ eufemismem „šije“. Eufemismem, který tehdy už zastarával. Scéna se odehrává v pokoji stárnoucí učitelky, u níž se mladá učitelka Eliška Medřická právě svléká před spaním: „Její kulaté bílé ramě, její bílá plná šije, tak obnaženy a plny života, upoutaly pozornost slečny Drahoňové.“<sup>35</sup> Funkce ňader a zdraví těla vylučují u vypravěčky i sebe-menší zmínku o nějaké kráse. S touto scénou se dá spojit jedna epizoda z *Mládí* Zdenky Háskové. Paní Marušičová, jejíž intelektuálský manžel se jí eroticky nevěnuje a je snad impotentní, se rozhodla pro milostný poměr se známým z dovolené, Blažkem. Dříve než poměr zahájí, sedí oba u cesty a Marušičová se dívá na západ slunce. Co vidí, emblematicky její touhu po pohlavním styku a po dítěti. Lexikální vztah k Vrchlickému je, tuším, úplně nahodilý, pramení z vypravěččiny snahy vyjádřit ženinu senzualitu:

„Bílé vlnky na nebi se rozpouštěly, obloha ztrácela modř. Na jednom z vrcholů dalekého horstva se začalo jasnit, a právě na špičce se objevil zlatý proužek, rostl, zakulacoval se. To měsíc vycházel a hora vypadala jako prs se zlatou bradavkou.

Paní Marušičová upozornila Blažka mlčky na tuto krásu.

Ohlédl se. Měsíc stoupal s vrcholu, jakoby se rodil z nitra hory, jasný, velký, udivený. Dotýkal se hory už jen v jediném bodě, zakolísal – jak se zdálo – odloučil se docela od země, a stoupal čistý, právě zrozený po tichém nebi.“<sup>36</sup>

Hlavní je, že Marušičová ještě představuje ženu, jak ji literárně představil Vrchlický.

U Vrchlického je to také především žena mladá. Skoro odmítá stáří žen. Připomeňme si báseň *Síla vidění* z poslední sbírky vydané ještě za básníkovy života; najdeme tu řádky:

Padesáti po letech tak v staré chyšce vidí děd,  
čím se jen mu zalíbila, zří jen její vděk a květ,  
nezří zplihlá ňadra děvy ani vetchý babky bok,  
sedmnáctiletou stále každý den zří, každý rok.<sup>37</sup>

<sup>35</sup> Božena Viková Kunětická, *Medřická*, Praha 1897, s. 177–178.

<sup>36</sup> Zdenka Hásková, *Mládí*, Praha b. d. [1909], s. 65–66.

<sup>37</sup> J. Vrchlický, *Strom života* [1909], in: J. Vrchlický, *Strom života*. Meč Damoklův, s úvodem Františka Halase, Praha 1941, s. 64.

Zeyerův víceméně goticky groteskní obraz staré baby ve Večeru u Idalie tvoří antiideál ženy i Vrchlického i samotného autora. Představuje rozpad ženy lumírovců:

„Obličej její byl jak mrtvoly, svadlé rty visely jí až na prsa a svadlá prsa až na kolena, jejichž holé kosti se třásly a bijíce pod rouchem o sebe, rachotily. Oči měla zavřené, v křivých pěstech dlouhých, končících stočenými drápy, držela ulomenou bez kůry větev. [...] Stařena pozvedla chvějící se rukou tu suchou větev, kterou třímala, a otvírala se jí namáhavě víčka očí. Pozvedla je vysoko a padla jí v týl hlavy a tvořila jí tak jakousi ohyzdnou kukli. Pak pozvedla tou větví ještě ret a otevřela tímtež způsobem ústa, zející jako sluj, plna hadího sykotu.“<sup>38</sup>

Nejde tu však o žádnou reakci na „novou ženu“ ani o dekadentní pózu zhnusenosti z heterosexuální tělesné lásky, jak jsme ji viděli u Auředníčka.

Vladimír Houdek, snad nejdůslednější ňadrofob mezi českými básníky přelomu století, vidí v emancipované ženě pouze takřka oficiální uznání prastaré pravdy, totiž že ženy vždy vládly mužům svou pohlavní agresivitou. Dnes na „bujných rozmarů divokém koni, / a s hrdostí svatého Jiří, jedou moderní ženy: / Je pohlaví jejich vítězným kopím, ve prach se kloňní / drak mužského vzdoru a síly, drak nenáviděný.“<sup>39</sup>

Také pro Kamínka představuje dravé zdraví žen nástroj jejich vysávání mužů. Cituji z prózy *Mezi dvěma světy*: „putovaly před ním přece davy obnažených žen, spitých vínem a vášní, jež miloval a jež sály jeho krev, lámaly jeho tělo, tisknouce jej v hedvábí svého objetí na prsy kypícím zdravím a síly...“<sup>40</sup> Tady bychom mohli vidět ženu jako Dianu z Efesu, krutou lovkyni, mnohoprsou bohyni úrodnosti a ničení, jak ji zobrazovali umělci z konce 19. století.<sup>41</sup> Žárlivost jako reakce proti domnělé ženské pohlavní agresivitě pudí vychrtlého proletáře Procházkovy Lásky (1893), aby zabil svou dívku a tím jí znetvořil ňadra: „pravice [...] zabořila hladký nůž do měkkosti jejího prsu, zatím co jí levice stiskla hrdlo... Ležela mu u nohou. Stružka krve vinula se liknavým tokem a stékala do louže, splývající se špínou.“<sup>42</sup> Obdobně pudí smutek ze zhrzenosti lyrické já Procház-

<sup>38</sup> J. Zeyer, *Stratonika a jiné povídky* [1892]. Spisy Julia Zeyera sv. XIII, 5. vyd., Praha 1921, s. 303.

<sup>39</sup> Vladimír Houdek, „Pláč slyším...“, in: *V pavučinách nervů*, Praha [1901], s. 93.

<sup>40</sup> Karel Kamínek, *Dissonance*, Praha 1899, s. 40–41.

<sup>41</sup> Viz Bram Dijkstra, *Idols of Perversity. Fantasies of Feminine Evil in Fin-de-Siècle Culture*, New York–Oxford 1986, s. 238–239. Dijkstra cituje např. Waltera Patera, Aristida Sartoria a Flauberta.

<sup>42</sup> Arnošt Procházka, *Torsa veršů, Torsa prosy* (ed. Jarmil Krezar), Praha 1925, s. 63.

kova Harakiri k prostitutce a prožívá znesvěcení ňader a ženského těla vůbec; ňadrofobii na sebe takřka vnucuje:

Zas jiných paží dvě  
mou šíjí objímá,  
a nové ňadro  
se vilnou rozkoší  
na prsa moje tiskne  
a údy nepoznané  
se v moje vplétají –  
to tělo ledové!  
to tělo lhostejné!  
to tělo koupené!<sup>43</sup>

Tato slova by se také mohla interpretovat jako antilumírovství, ale vlastně se za nimi skrývá mnoho sentimentálního, skoro bych řekl touha po lumírovské ženě. Nikoli však u Houdka. V Oltáři popírá posvátnost mateřských prsů; matka je pouze byvší smilnice: „Den za dnem – už po staletí – metamorfóza prázdných žen, / žen vilných v bytosti plné sezapření! – [...] jsou ňadra žen oltáře skvělé, kde přemnoží podělení.“<sup>44</sup> Rovněž vlnění ňader, které u Vrchlického svědčilo esteticky o ženě vesmírné dárkyni, naznačuje u Houdka opět smilnost: „Já – znám jen mocný žár, jímž spíjí vaše rety, / znám vášeň, vilný vzdech, jenž vlnou ňader chvěl.“<sup>45</sup> Ve třetí básni cyklu Horror vacui představuje vlnění typickou vulgární ženskou reakci na prázdnotu existence, opak od mužské hrůzy: „Jak rozchvěly ňadra tvá do skoků vlnivých / ty bezděčné, šílené výbuchy smíchu.“<sup>46</sup> ňadrům u Houdka chybí především to zdraví, ta květní, motýlí, hrdliččí síla života. Mám tu na mysli tlící prsa ze znělky Jak byly dojemné: „A každá krůpěj ňadrům připomene, / kus po kuse, že rozpadnou se zvolna / jak pokropené vápno nehašené!“<sup>47</sup> A také mám na mysli sonet Nad zoranými poli v máji, který snad trochu naráží na Máchovu báseň, přitom však také popírá radostnou smyslnost Vrchlického:

Slétejte, nová žití čistá,  
do klínů žhavě toužících:  
prý hojnou pastvu pro vás chystá  
zem kyprá, plná plodných rýh.

<sup>43</sup> A. Procházka, Prostibolo duše, Praha 1895, nestránkováno.

<sup>44</sup> Vladimír Houdek, V pavučinách nervů, s. 94.

<sup>45</sup> V. Houdek, Neznám..., tamtéž, s. 17.

<sup>46</sup> V. Houdek, Vykvetly blíny, Praha 1899, s. 24.

<sup>47</sup> Tamtéž, s. 81.

A v teplých náhle paprscích  
 rychleji dole těla hnijí,  
 nad nimi stonek květů tich  
 svých barev splétá harmonii.

Pak rozpuklých všech poupat dech  
 kol milujících krouží v reji,  
 z jich hlubin láká vášně žeh.

A tesknou touhou v hrobech svých  
 se časem slední zbytky chvějí  
 mladistvých prsů mateřských.<sup>48</sup>

Česká dekadentní ňadrofobie však vrcholí Martenovou novelou o překrásné narcistní intelektuální mstitelce Cortigianě. Neoplatonistka Isotta, ještě jako dívka zajatá a znásilněná barbarským kondotiérem, se potom stala vyhledávanou kurtizánou florentského patriciátu. Jednoho dne ucítí, že se nakazila morem, a rozhodne se, že se každému milenci pomstí tím, že ho morem umiluje. Před umilováním provádí slavnostní akt, při němž prs funguje jako smrtonosná zbraň. Není důležité, zda Marten chtěl touto novelou dekadentní ňadrofobii vyjádřit či ironizovat. Hlavní je, že popisem rituálu obrací pojmy Vrchlického naruby a zůstane přitom estétským senzualistou:

„Klidným pohybem roztrhla Isotta hedváb, kryjící její poprsí, sklonila se a smočila ve víně jantarový hrot ňadra.

A všichni, opilí necudným obřadem, přinášeli kurtizáně své číše, a ona k nim skláněla vždy týmž klidným a nestoudným pohybem prsa, ztuhlá ve dva chladné, kruté měsíce smyslné noci, která jíjala jejich mozky.<sup>49</sup>

Nová žena, vzdělaná, samostatná, ale pak roky ponižována mužskou sensualitou, se mstí nad mužstvím.“

Tím končí Martenova novela i můj mastologický příspěvek.

*Robert B. Pynsent  
 School of Slavonic and East European Studies  
 London, Great Britain*

<sup>48</sup> V. Houdek, *V pavučinách nervů*, s. 65.

<sup>49</sup> Miloš Marten, *Cortigiana*, Praha 1911, nestránkováno.